

واکاوی جایگاه هنرهای بومی در موزه های ایران و جهان در دوره معاصر

زهراسلیمانی باورصاد^{۱*} محمدعلی کاظم زاده رائف^۲، صبا میردریکوندی^۳

۱- دانشجوی کارشناسی مهندسی معماری، مؤسسه آموزش عالی جهاد دانشگاهی خوزستان، اهواز، ایران.

۲- عضو هیأت علمی گروه آموزشی معماری، مؤسسه آموزش عالی جهاد دانشگاهی خوزستان، اهواز، ایران.

۳- استاد مدعو گروه آموزشی معماری، مؤسسه آموزش عالی جهاد دانشگاهی خوزستان، اهواز، ایران.

zahrabavarsad@hotmail.com

چکیده:

هنرهای بومی، مجموعه ای از هنرهای گوناگون مردم یک جامعه ی محلی است که در طول دوره ها با توجه به عوامل مختلفی از جمله شرایط اقلیمی، محل سکونت، وضع اقتصادی و شغلی و نظام اجتماعی ساخته و پرداخته شده و به تدریج ویژگی و شکل خاصی به خود گرفته است. از این رو می توان هنربومی را میراث فرهنگی و تاریخ ذهنی و معنوی مردم یک جامعه تلقی کرد. هدف از این نوشتار پرداختن به آثار معماری معاصر است که واجد ارزش های کیفی هنر و معماری بومی و منطقه ای باشند و تلاش دارد با توجه به میزان معرفی هنرهای بومی ارزشمند موجود، آن هارا مورد بررسی و تحلیل قرار دهد. بدیهی است موزه های هنری بومی در دوران معاصر از جمله بناهایی هستند که معرف و نمایانگر هنر و آثار هنرمندان بومی می باشند و سیر تکاملی هنر را در طول تاریخ به نمایش می گذرانند. در این مقاله از شیوه ی تحقیقی توصیفی تحلیلی بهره گرفته شده که با استفاده از منابع کتابخانه ای و وبسایت های اینترنتی و نشریه های مرتبط با موضوع انجام شده است.

واژگان کلیدی: هنربومی، موزه، دوره معاصر، ایران، جهان

۱-مقدمه:

بشرکنجکاو برای کشف مجهولات و اسرار گذشتگان دست به تلاش بزرگی زد و این کوشش برای کشف اسرار قرون گذشته از دل خاک، پا به پای تلاش برای درک مجهولات علمی در فضا و دل اقیانوس ها ادامه یافت، و سرانجام عطش پایان پذیر برای کشف اسرار گذشتگان سبب توسعه، گسترش و پرشدن موزه ها از آثار گران بهای باستانی گردید. به همان نسبت که موزه ها از آثار باستانی زیاد شده اند، توجه و علاقه به شناسایی این آثار که کلید حل معماهای مورد علاقه انسان بودند افزایش یافت، زیرا

پانزدهمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

این آثار شواهدی بودند که می توانستند انسان را به کشف اسرار مورد علاقه خود رهنمون گردند. ایجاد چنین بستگی و پیوندی بین گذشته های دور و امروز جز از طریق موزه ها ممکن نیست. از طرفی حفظ پیوندها و پیوستگی های هنری نیز از عواملی است که تنها از طریق موزه ها امکان پذیر است. هنرمندان و هنر شناسان بخوبی می توانند سیر تکامل و تحولات و سنت های هنری یک ملت را که شاید قرن ها حفظ گردیده، و از نسلی به نسل دیگر منتقل شده و درموزه ها مطالعه و دنبال می کنند و نیز هنرمندان قادرند از این پیوندها الهام گرفته و در حفظ آنها کوشا باشند. (صالحی، ۱۳۹۶، ۱)

نقش الهام بخش موزه ها را در هر عصری نمی توان نادیده گرفت. هنرمندان هر دوره با مشاهده شاهکارهای هنری قرون گذشته، می توانند از آن ها الهام گرفته و در حفظ اصالت هنرهای بومی ملی و خود سهمی داشته باشند. انسان ها در طول دوران حیاتشان فضاهای گوناگونی را تجربه می کنند. آن ها متناسب با دوره های تاریخی و فرهنگی، باورها، ارزش ها، نگرانی های فردی - اجتماعی برداشت های متفاوتی از فضا داشته و دارند. (صالحی، ۱۳۹۶، ۲)

شناخت محیط و پی بردن به هویت هر مکان از موارد مؤثر در طراحی است. محیط می تواند حتی بعد از آن که ما آن را ترک کردیم بر حالات خلقی ما اثر بگذارد. اثر معماری با محیط رابطه دارد و بدون ارتباط با محیط و بافت اطرافش شکل نمی گیرد. توجه به بافت اطراف بنا و سازگاری با زمینه از مواردی است که در صورت توجه به آن باعث ارتباط بیشتر مخاطب با آن بنا می باشد. طراحی موزه هنرهای بومی به قصد برآوردن چنین اهدافی انجام می شود که با توجه به زمینه و محیط پیرامون سایت بتوان سهمی هر چند اندک در افزایش فرهنگ و نگرش اجتماعی منطقه و همچنین نگرش ملی به باورهای بومی منطقه داشت. (صالحی، ۱۳۹۶، ۲)

سؤال تحقیق:

در موزه های دوره معاصر در ایران و جهان به چه میزان به نمایش و معرفی هنرهای بومی پرداخته شده است؟

۲- نگاهی به هنرهای بومی ایران و جهان:

روایت کهن هنرهای بومی و صنایع دستی، دیرینگی آن به ایران باستان می رسد که در پیوستگی تاریخ از دوران گذشته تا حال از روزگار شوکت کاخ ها و ازدحام در کوی برزن ها و بازارها تا به امروز در هر دوره ای به نوعی نمایان شده است. هنر بومی هنری است که رنگ تعلق به دیار را دارد. دیار مردمانی با اصالت و با هویت که با ذات الهی خویش خلاقانه زندگی خود را ساختند و در واقع هنر متعلق به جسم و روح شان بوده نه اینکه تک بعدی به آن نظر کنند، مادامی که بوم و سرزمین باقی است، هنربومی زنده و جاوید است. روح هنر همیشه و همه جا وجود دارد و تنها نحوه بیان آن می تواند تغییر کند، انسان ها در هر سرزمینی هنر خویش را به شکلی نشان دادند و با آن روزگار گذراندند و زندگی کردند، تا جاییکه بعد هنر در همه ابعاد

پانزدهمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

حضور داشت اما از آن زمان که انسان ها خود را اسیر ماشین ها کردند، و این ماشین ها بودند که برای انسان تصمیم می گرفتند، دیگر خود و گذشته و سرزمین شان را فراموش کردند و هنر جنبه تزئینی و نمادین برایشان پیدا کرد. درحالی که هنر بومی کاملاً کاربردی است. امروزه برای ما فرصتی است که سرزمین خود را با احیای هنر بومی و صنایع دستی رنگ و بویی تازه بخشیم، که اینکار با معرفی آن در جامعه و آشنا کردن افراد با خواست های روحانی آن ها امکان پذیر است و این امر می تواند در قالب کالبدی بومی شکل بگیرد تا انسان هر چه بیشتر خود را در بطن هنر ببیند و تعامل از دست رفته خویش را باز یابد. (منتظر یون، ۱۳۸۸، ۶) صنایع دستی صرف نظر از ابعاد اقتصادی و منافع مادی، آئینه تمام نمای ذوق و فرهنگ ایرانیان است و با ترکیب و کنار هم نشان دادن هنر، فرهنگ و صنعت و همت و اراده هنرمندان ایرانی اشیایی تولید می شوند که ذهن هر بیننده ای را در هر جای دنیا که باشد، ناخواسته به یاد فرهنگ ایران زمین می اندازد. در حقیقت دیدن صنایع دستی و هنرهای کاربردی را می توان یکی از جذاب ترین راه ها برای شناخت اقوام به شمار آورد؛ چرا که این آثار از اعماق فرهنگ و باورها خلق می شوند. هنرمند خلاق با روحی قومی و ملی و با عشق به بافت فرهنگی خود شروع به خلق اثرش می کند تا با مواد اولیه موجود، رنگ ها و تزیینات؛ جلوه های برخاسته از باورهای سرزمینش را به نمایش بگذارد. (irna.ir) بطور کلی صنایع دستی را می توان استفاده از هنر دست افراد به واسطه ابزارهای اولیه و مواد بومی، که اقدام به تولید یک صنعت هنری می کنند دانست. تمایز صنایع دستی با انواع محصولات امروزی بیشتر است، این هنرهای دستی نه تنها از لحاظ پروسه تولیدی با محصولات دیگر متفاوت هستند، بلکه نگرشی متفاوت را به مشتاقان این هنر القا می کنند. اما وجه تمایز این صنایع با محصولات امروز در پروسه تولید خلاصه نمی گردد و امور دیگری همچون فرهنگ مختص آن هنر و طرز تفکر و قدمت فرهنگی آن منطقه که در آن این هنرهای دستی تولید شده نیز را بازتاب می کند به طوری که هنر صنایع دستی را نه به عنوان یک کالا، بلکه به عنوان یک تبادل ارزش ملی و فرهنگی تلقی می نمایند. محققان و نویسندگان بزرگی همچون تایلر در قرون ۱۷ و ۱۸ میلادی، هنر را تلفیقی از پیچیدگی های سنت و فرهنگ یک جامعه معرفی می کند، با این احتساب ایران با دارای بودن فرهنگی غنی و تاریخی بسیار عمیق یکی از پیشروان رواج این صنعت از قرون گذشته تا به امروز بوده است، به طوری که هنر صنایع دستی در ۳۰۰۰ گونه مختلف هنری در کشور به ثبت رسیده است.

۱-۲- ویژگی های صنایع دستی:

هر اثر یا صنعتی را به راحتی نمی توان در زمره صنایع دستی قرار داد. برای آنکه محصولی را جزو صنایع دستی قلمداد کنیم، باید ویژگی هایی داشته باشد، از جمله این ویژگی های می توان به نقش فرهنگی و هویت بخشی به یک ملت (داشتن بار فرهنگی)، عدم نیاز به سرمایه گذاری کلان در مقایسه با دیگر رشته های صنعتی، قابلیت ایجاد و توسعه در مناطق مختلف (شهر، روستا و جوامع عشایری)، سهولت در ایجاد مراکز تولید، دارا بودن ارزش افزوده زیاد در مقایسه با صنایع دیگر، خودکفا و متکی به مواد اولیه داخلی، کمک به رشد و توسعه اقتصادی و داشتن زمینه های مناسب جهت صادرات اشاره کرد. (irna.ir)

۲-۲- برترین صنایع دستی ایران در جهان:

پانزدهمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

از نظر سازمان صنایع دستی در ایران ۳۷۰ رشته صنایع دستی وجود دارد که در ۲۴ دسته قرار می‌گیرند. از جمله صنایع دستی برتر کشور که در سطح بین‌المللی مورد توجه قرار گرفته‌اند می‌توان به ۱. فرش‌های دستباف اشاره کرد که معرف بنیه فرهنگی و هنری ایران در جهان است. در حقیقت فرش دستباف و گلیم نمادی است که از دوران باستان تا به امروز نماد اقوام ایران و ایرانیان بوده است و این محبوبیت به صورت بین‌المللی با پذیرش فرش ایرانی به عنوان زیباترین و بالاترین کیفیت در این زمینه از صنایع دستی مورد پذیرش قرار گرفته است. تا به امروز فرش‌های دستباف ایرانی همچون گلیم، زیلو، قالی و قالیچه‌ها را در زمره یکی از محبوب‌ترین آثار صنایع دستی جهان قرار داده است. از دیگر آثار هنری ایرانیان ۲. ظروف مسی و شیشه‌ای است که ایرانیان از پیشروان این علم بودند و آثار ظروف شیشه‌ای در مقیاس جهانی نیز به نام ایرانیان ثبت شده است اما دوران اوج این صنعت در دوره سلجوقیان است در این دوره ایرانیان با ایجاد فناوری برای شکل‌دهی و ایجاد نقش‌های برجسته روی شیشه، این صنعت را تبدیل به یک فناوری با قابلیت بالا کردند. علاوه بر موارد بالا ۳. سفال و سرامیک جزو کهن‌ترین هنرهای طراحی در ایران محسوب می‌شود و استفاده در آثار تاریخی و فرهنگی مختلف و همچنین نقش این صنعت در ساخت ابزار دکوری و کاربردی سبب محبوبیت این صنعت در سراسر جهان شده که ایران سهم قابل توجهی در این بازار را به خود اختصاص داده است. علم سفال و سفالگری با ساختن ظروف گلی بوجود آمده است که می‌توان در این میان پیاله‌ها و کوزه‌های سفالی را که از اعصار گذشته مورد استفاده بوده، نام برد. این علم با قدمتی ۱۰ هزار ساله یکی از صنایع پیشرفته بالقوه باستانی بوده و قدیمی‌ترین کارگاه‌های سفالگری جهان نیز در شوش قرار دارد. (irna.ir)

شکل ۲: ظروف مسی (منبع: سایت آزاد اینترنتی)

شکل ۱: فرش‌های دستباف ایرانی (منبع: سایت آزاد اینترنتی)

همچنین ۴. معرق‌کاری کاشی که با استفاده از سرامیک و کاشی‌ها صورت می‌گرفته و با طراحی و رنگ‌بندی بسیار دقیق بکار می‌رفته است از دیگر هنرهای دستی ایرانیان است. یکی دیگر از صنایع دستی ایران که به کشورهای دیگر صادر می‌شود، ۵. میناکاری و ۶. چوب‌های طراحی شده با طراحی معرق است. ۷. قلاب‌دوزی از دیگر هنرهای دستی ایرانیان به شمار می‌رود. این هنر به ۵۵۰ سال قبل از میلاد مسیح بازمی‌گردد و در تاریخ ایران با توجه به قدمت خود تبدیل به یکی از ارکان اصلی هنرهای دستی ایرانیان شده. (irna.ir)

شکل ۴: میناکاری روی سفال (منبع: سایت آزاد اینترنتی)

شکل ۳: معماری بومی روستای کندوان (منبع: سایت آزاد اینترنتی)

۳- پیشینه موزه های معاصر:

بی شک وجود موزه به عنوان یک نهاد فرهنگی در اجتماع بسیار ضروری است فرهنگ هر جامعه یک مفهوم کلی است و تمامی ارزش‌ها و یافته‌های معنوی مردمان آن جامعه را در بر می‌گیرد. پس فرهنگ، میراث هر قومی است که از پیشینیان بر گرفته شده و در آن تغییراتی داده شده و به نسل‌های بعد انتقال یافته است. فرهنگ‌ها و تمدن‌ها مانند انسان سه مرحله تکامل دارند: زاده می‌شوند، کودکی و نوجوانی دارند. کمال می‌یابند و به پیری می‌رسند و بالاخره از میان می‌روند. خاصیت فرهنگ‌ها و تمدن‌های پویا و لازم می‌بیند از فرهنگ‌های دیگر می‌گیرد و آنچه را زائد می‌داند فرو می‌نهد و دور می‌ریزد. (bayanbox.ir)

۳-۱- موزه قلعه فلک الافلاک خرم آباد:

موزه فلک‌الافلاک یا موزه قلعه یا موزه دژ شاپورخواست یکی از موزه‌های مردم‌شناسی استان لرستان است. این موزه در قلعه فلک‌الافلاک قرار دارد و در دوره پهلوی با قرار دادن برخی مدارک فرهنگی فعالیت خود را آغاز کرد اما پس از انقلاب ۱۳۵۷ فعالیت آن متوقف شد. موزه پس از جنگ ایران و عراق و در سال ۱۳۶۷ فعالیت خود را از سر گرفت. موزه قلعه بین سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۸۷ به علت نبود امکانات نگهداری استاندارد تعطیل بود. این موزه ۱۲ ویتترین دارد که هر ویتترین ۵۰ اثر تاریخی را به نمایش می‌گذارد. بخش مردم‌شناسی موزه قلعه در سال ۱۳۸۱ افتتاح شد و دارای ۱۲ سالن است که آداب و رسوم مردم لر و لک را به نمایش می‌گذارد. (میراث فرهنگی و صنایع گردشگری استان لرستان)

۳-۱-۱- معماری قلعه فلک الافلاک:

فلک الافلاک ۸ برج و دو صحن دارد و تالارهای بزرگی اطراف دو حیاطش ساخته‌اند. وقتی وارد این قلعه می‌شوید بعد از اینکه از ورودی گذشتید به حیاط اول می‌رسید؛ دور این حیاط را ۴ برج گرفته است. حمام قلعه در ضلع شمالی این حیاط است که تا اواخر دوره قاجار از آن استفاده می‌کردند. الان تکه‌های باقیمانده‌اش مثل تنبوشه‌های سفالی، نقش‌های آهک بری و کانال‌های زیر زمینی‌اش را می‌توانید ببینید. چاه قلعه هم در حیاط اول فلک‌الافلاک قرار دارد. این چاه با برش صخره به سرچشمه گلستان که زیر این بنا هست رسیده و قدیم‌ها آب مردم دژ را تامین می‌کرده. حیاط دوم هم مثل اولی ۴ برج دارد و در ۴ جهتش تالارهای بزرگی که به همدیگر راه دارند قرار گرفته است. الان از این تالارها به عنوان موزه استفاده می‌کنند. راه‌های فرار مخفی جالبی هم که در دل این ساختمان ساخته‌اند آدم را غافلگیر می‌کند. (pinorest.com)

شکل ۵: موزه فلک الافلاک خرم‌آباد (منبع: سایت آزاد اینترنتی) شکل ۶: فضای داخلی موزه فلک الافلاک (منبع: سایت آزاد اینترنتی)

۳-۲- موزه مردم‌شناسی تهران:

موزه مردم‌شناسی، یکی از موزه‌های استان تهران است. این موزه که در سال ۱۳۱۴ بنیاد گردید، شامل آثار مربوط به مردم شهرستان‌های گوناگون ایران در دوره قاجاریه و معاصر می‌باشد. در سال ۱۳۴۷ موزه مردم‌شناسی از محل سابق به کاخ ابیض در مجموعه کاخ گلستان انتقال داده شد. این موزه دارای کارگاه‌های خطاطی، عکاسی، مجسمه‌سازی، نجاری و نیز کتابخانه، قرائت‌خانه، سالن سخنرانی و چهل و هفت غرفه مربوط به آثار گردآوری‌شده از سراسر ایران است. آثار موزه به شیوه موضوعی طبقه‌بندی شده و به نمایش درآمده‌اند. این موزه در میدان ۱۵ خرداد داخل محوطه کاخ گلستان واقع شده است.

۳-۲-۱- کاخ ابیض:

این کاخ یکی از کاخ‌های زیبای واقع در مجموعه کاخ گلستان (در میدان ارگ تهران) است که امروزه به عنوان موزه مردم‌شناسی مورد بازدید عموم قرار می‌گیرد. در اواخر سلطنت ناصرالدین شاه، شاه سلطان عبدالحمید، پادشاه عثمانی مقداری اثاثیه ارزشمند و گران بها برای شاه ایران فرستاده چون در آن هنگام تقریباً همه کاخ‌ها و تالارهای سلطنتی با تابلوها و اثاثیه متعدد پر و آراسته شده بود، از این رو ناصرالدین شاه تصمیم گرفت که در گوشه جنوب غربی محوطه کاخ گلستان، که سابقاً

پانزدهمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

محل کلاه فرنگی یا برج آغامحمدخانی بود، کاخ جدیدی بنا کند و هدایای سلطان را در آن جای دهد. این بنا به علت سفیدی رنگ نمای ساختمان، که به شیوه بناهای قرن ۱۸ اروپا گچ‌بری و نماسازی شده بود و نیز به سبب آنکه پله‌ها سراسری کاخ مرمر سفید رگه‌دار بود، کاخ ابيض نامیده می‌شد. کاخ ابيض از همان ابتدای بنای خود به جلسات هیئت دولت اختصاص یافت. جلسات تا سال ۱۳۳۳ شمسی، در این کاخ و در تالار سلطان عبدالحمید تشکیل می‌شد. در سال ۱۳۴۴ به سبب تاجگذاری محمدرضا شاه پهلوی در ضلع غربی و نیز طبقه پایین ساختمان تغییراتی به وجود آمد و از سال ۱۳۴۷ تا به امروز به موزه مردم‌شناسی تبدیل شد.

در پنجره‌هایی که در این عمارت بکار رفته، به سبب تأثیر معماری اروپایی نقش‌ها ساده شده و از خطوط منحنی استفاده شده و به گره خورشیدی نام‌گذاری شده؛ ولی درب ورودی کاخ کاملاً طبق نقوش هندسی معماری قاجار ساخته شده که از گره هشت مشبک در زمینه نیم‌دایره استفاده شده است. (Wikipedia.org)

شکل ۸: فضای داخلی موزه مردم‌شناسی در کاخ ابيض (منبع: سایت آزاد

شکل ۷: نمای بیرونی کاخ ابيض (منبع: Wikipedia.org) اینترنتی)

۴- سیری در موزه‌های هنر بومی در ایران و جهان:

۴-۱- موزه متروپولیتن هنر:

موزه متروپولیتن هنر به انگلیسی هم‌چنین مشهور به موزه کلان‌شهری، از بزرگ‌ترین و مشهورترین موزه‌های جهان است. موزه در منهتن نیویورک و در مجاورت ضلع شرقی سنترال پارک و خیابان پنجم قرار دارد. این موزه در ۱۸۷۲ میلادی افتتاح گردید. موزه متروپولیتن نیویورک حاوی مجموعه بزرگ و نادری از تاریخ اسلام و ایران باستان است. موزه کلان‌شهری هنر، سالیانه حدود ۴ میلیون بازدیدکننده دارد. قدیمی‌ترین دارایی این موزه مربوط به (به تقریب) ۳۰۰۰۰۰ سال تا ۷۷۰۰۰ سال پیش است و سنگ آتش‌زنه‌ای است که در مصر یافت شده است. (Wikipedia.org)

پانزدهمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

شکل ۹: سراسرای موزه (منبع: Wikipedia.org) شکل ۱۰: نمای بیرونی موزه (منبع: Wikipedia.org)

۴-۲- مجموعه ها :

موزه متروپولیتن هنر، مجموعه کوچک اما منحصر به فردی از آثار حفاری شده در منطقه تیسفون و طاق کسری را در اختیار دارد. این موزه مجموعه دائمی آثار از آمریکا، آفریقا، آسیا، اقیانوسیه، بیزانس، مصر باستان، کلاسیک باستان، هنر اسلامی دارد. همچنین این موزه مجموعه دائرةالمعارف آلات موسیقی، لباس ها و لوازم جانبی و همچنین سلاح های عتیقه و زره پوش از سراسر جهان است. چندین فضای داخلی برجسته، از قرن اول رم تا طراحی مدرن آمریکایی، در گالری های آن نصب شده است. موزه هنر متروپولیتن در سال ۱۸۷۰ با هدف افتتاح یک موزه برای آوردن هنر و آموزش هنر به مردم آمریکا تأسیس شد.

۴-۲-۱- مجموعه هنر باستان شرق نزدیک:

مجموعه هنرهای باستانی خاور نزدیک در موزه شامل بیش از ۷۰۰۰ اثر در تاریخ از هزاره هشتم پیش از میلاد است. در طی قرون متمادی دقیقاً فراتر از زمان فتوحات اعراب در قرن هفتم میلادی، ایشیا از منطقه وسیعی به مرکز بین النهرین، بین رودخانه های دجله و فرات، و از شمال تا قفقاز و استپ های اوراسیا و جنوب تا شبه جزیره عربستان گسترش می یابد. در هسته اصلی این نمایشگاه، اسب های برجسته و شخصیت های نگهبان (لاماسو) از کاخ شمال غربی آشورناسیرپال دوم در نمرود با چیدمانی طراحی شده اند که برای تداعی سالن تماشاگران سلطنتی طراحی شده است و تجربه ورود به کاخ آشور را به بازدید کنندگان می دهد. فراتر از این، یک گالری به بررسی مضامین میان فرهنگی مانند پزشکی و جادو، پول و وزن، دنیای کتاب مقدس و رابطه هنر و متن در خاور نزدیک باستان می پردازد.

۴-۲-۲- مجموعه هنر قرون وسطی و بیزانس:

مجموعه هنرهای قرون وسطایی و بیزانس این موزه یکی از جامع ترین مجموعه های جهان است. این مجموعه که در خیابان Met پنجم و شعبه موزه در شمال منهتن، به نمایش درآمده است، هنر مدیترانه و اروپا را از سقوط رم در قرن چهارم تا آغاز رنسانس در اوایل قرن شانزدهم در بر می گیرد. همچنین شامل آثار هنری اروپایی قبل از قرون وسطی است که در دوران مفرغ و اوایل عصر آهن خلق شده اند. (Wikipedia.org)

۴-۲-۳- مجموعه هنر اسلامی:

مجموعه آثار اسلامی Met از قرن هفتم تا قرن بیست و یکم قدمت دارد. بیش از ۱۵۰۰۰ شی آن منعکس کننده تنوع و دامنه وسیع سنت های فرهنگی اسلام است که دارای آثاری از غرب تا اسپانیا و مراکش و تا شرق آسیا میانه و اندونزی است. این

مجموعه شامل هر دو اشیاء مقدس و عرفی است، تأثیر متقابل شیوه‌های هنری مانند خوشنویسی و تبادل نقش و نگاره ای مانند تزئینات گیاهی (عربی) و الگوهای هندسی را در هر دو قلمرو آشکار می‌کند. (Metmuseum.org)

۴-۲-۴- موزه کوای برانلی:

پاریس یکی از مهمترین و بزرگترین شهرهای فرانسه به شمار می‌رود، این شهر معمولا با برج ایفل شناخته و قرارگیری مراکز گردشگری بزرگ و مشهوری مانند موزه لوور همواره سبب حضور گردشگران در این شهر می‌شود. علاوه بر این‌ها موزه‌های جذاب فراوان دیگری در این شهر واقع شده‌اند که از جمله آن‌ها می‌توان موزه « کوای برانلی» را نام برد. موزه «کوای برانلی» پاریس مجموعه‌ای عالی از هنرهای بومی و میراث فرهنگی آسیا، آفریقا، آمریکا و اقیانوسیه است که در سال ۲۰۰۶ افتتاح شده و به عنوان جدیدترین موزه شهر پاریس شناخته می‌شود. در این موزه در کنار مجموعه‌های دائمی، نمایشگاه‌های موقت متنوعی برگزار می‌شود که ماهانه حدود ۱۲۵ هزار مخاطب را به خود جذب می‌کنند. مساحت این موزه ۲,۵ هکتار است که با زیربنایی معادل ۳۰۰۰ متر مربع ساخته شده است. روی ساختمان این موزه دیوارهای شیشه‌ای تعبیه شده که به وسیله آن رویدادهای درون موزه اطلاع‌رسانی می‌شود؛ به این ترتیب ساختمان موزه برانلی جدیدترین ساخته ژان نوول به شمار می‌رود. توجه به تکنولوژی روز معماری، احترام به خط آسمان و سیمای شهری پیرامون بنا، معماری رازآلود و معماگونه‌ای از جمله ویژگی‌های این موزه و آثار ژان نوول محسوب می‌شود. همچنین توجه به مبانی معماری سبز مانند تلفیق بنا با فضای سبزی پارک و استفاده از دیوارهای پوشیده از گیاهان فضایی دلنشین ایجاد می‌کند، به این ترتیب مجموعه‌ای از تپه‌های کوچک، حوضچه‌ها، نشیمن‌ها، درختان بلوط و افرا در آن دیده می‌شود. (isna.ir)

شکل ۱۱ و ۱۲: فضای داخلی موزه کوای برانلی (منبع: isna.ir)

نوول ساختمان این موزه را در چهار ساختمان نیمه مجزا طراحی کرده است که هیچ شباهتی میان این ساختمان‌ها وجود ندارد، اما این چهار ساختمان در عین حال فضایی واحد را ایجاد کرده‌اند که به عنوان یکی از عناصر شاخص هویت بخشی شهر به حساب می‌آید. بخش شمالی ساختمان با دیوارهای از گیاهان پوشیده شده است که در این بخش، قسمت‌های اداره واقع شده است و موزه را از فضای شهری جدا می‌کند. در کنار این بخش، ساختمانی شامل سالن سخنرانی و مخزنی با ظرفیت ۷۰۰ هزار عکس و سند صوتی قرار دارد. در بخش اصلی موزه نیز بیش از ۳۵۰۰ اثر هنری معرفی شده و در معرض دید عموم قرار گرفته است. گفته می‌شود فضای سالن اصلی به جهت حفاظت از هنر در برابر اثرات نور خورشید تیره و تار و بسیار کم‌نور

پانزدهمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

طراحی شده است. این بنا به صورتی معلق در میان درختان احاطه شده است و با بلند شدن از روی زمین به ارتفاع ۱۰ متر و تکیه بر ستون‌های متعدد، جریان باغ و حرکت پیاده از ورودی خیابان تا انتهای سایت میسر می‌شود. در موزه برانلی آثار هنری اقوام ابتدایی در قاره‌های آفریقا، آسیا، اقیانوسیه و آمریکا به نمایش گذاشته شده‌اند. در این موزه ۳۵۰۰ شیء نگهداری می‌شود که بدون تعیین زمینه فرهنگی بر اساس ویژگی‌های زیبایی‌شناختی و ریشه خارجی اشیا (آفریقا، اقیانوسیه، آمریکا) صورت گرفته که این موزه را به یکی از پربازدیدترین موزه‌های پاریس تبدیل کرده است. (isna.ir)

شکل ۱۴: فضای داخلی موزه کوای برانلی (منبع: سایت آزاد اینترنتی)

شکل ۱۳: نمای بیرونی موزه کوای برانلی (منبع: isna.ir)

۴-۲-۵- موزه هنرهای مردمی ایروان در ارمنستان:

موزه هنرهای مردمی ایروان در سال ۱۹۳۰ میلادی توسط هابتناک بابایان به طور خصوصی بنا شد. او فردی انسان شناس و متخصص در هنرهای فولکلور بود که برای جمع آوری دوازده هزار اثر قلاب دوزی، طلا کاری، آثار چوبی، نقره کاری، حکاکی سنگی، گلدوزی، نقاشی، سرامیک، مینیاتور، مجسمه، فلزکاری، قالیچه و فرش تلاش بسیاری انجام داد، تا این موزه را تکمیل و کار آن را شروع کند. عاقبت تمام تلاش‌های او برای موزه هنرهای مردمی در سال ۱۹۷۸ جواب داد و دولت به این موزه و مجموعه جمع آوری شده توجه نشان داد، این گونه هابتناک بابایان را بانی تأسیس موزه هنرهای مردمی ارمنستان می‌شناسند. در سفر خود به ایروان با تور ارمنستان حتما از این موزه هنرهای مردمی دیدن کنید و از دیدن بخش‌های مختلف موزه هنرهای مردمی مانند بخش هنرهای تزئینی، هنرهای زیبا و صنایع دستی لذت ببرید. آثار سنتی متعلق به قرن معاصر در این موزه خیلی زیبا و خلاقانه ساخته شدند چرا که مردم با پیشرفت در هنرهای سنتی در آن برهه از زمان رو به رو شدند و آثار خوش طرح و رنگی را خلق کردند. علاوه بر اینکه در موزه هنرهای مردمی می‌توانید از این آثار زیبا دیدن کنید، در گوشه‌ای از موزه فروشگاه کوچکی واقع شده که سوغات کشور ارمنستان را عرضه می‌کند. آثار مجموعه موزه هنرهای مردمی در کشورهای مختلف و گالری‌های گوناگون مانند فرانسه، ایتالیا، پرتغال، بلژیک، یونان و برخی کشورهای دیگر نیز به نمایش گذاشته می‌شوند. (iranmarkaz.ir) می‌توان از این موزه به عنوان یک مرکز فرهنگی منحصر به فرد در ایروان نام برد، مرکزی جذاب که در بخش‌هایی مختلف هنرهای تزئینی، صنایع دستی و هنرهای زیبا را به نمایش می‌گذارد. این موزه در سال ۱۹۳۰ به اهتمام هابتناک بابایان پایه گذاری شد. وی که کارشناس هنرهای مردمی در ارمنستان به شمار می‌رفت با تلاش‌هایی وافر موفق به جمع آوری مجموعه‌ای غنی از آثار مردمی شد. تلاش‌های وی همچنان ادامه داشت تا اینکه در سال ۱۹۸۷ وزارت فرهنگ ارمنستان شوری وارد کار شد و اقدامات لازم را برای احداث موزه هنرهای مردمی ارمنستان انجام داد. نمایشگاه این موزه مجموعه‌ای غنی از آثار و هنرهای مردمی در زمینه قلاب دوزی، نقره کاری، گلدوزی، نقاشی، سرامیک، فلزکاری،

طلاکاری و فرش را در دل خود جای داده، مجموعه ای که به صورت مداوم توسط آثار اهدایی پشتیبانی می شود. (iranmarkaz.ir)

شکل ۱۵: فضای داخلی و آثار هنر موزه ایروان (منبع: kojaro.com) شکل ۱۶: نمای بیرونی موزه ایروان ارمنستان (منبع: سایت آزاد اینترنتی)

۴-۲-۶- موزه ملی فولکلور کره:

موزه ملی فولکلور کره، موزه ای ملی در کره جنوبی است که در مجموعه کاخ های گایونگ بوک در منطقه جونگنو سئول واقع شده و برای نمایش تاریخ زندگی سنتی مردم کره جنوبی، از مدل های اشیای تاریخی، بهره می برد. این موزه در هشتم نوامبر ۱۹۴۵ و توسط دولت آمریکا ایجاد شد و در ۲۵ آپریل ۱۹۴۶، در سالن یادبود دولت شروع به کار کرد. هنگامی که این موزه در موزه ملی کره ادغام شد، مجموعه ای متشکل از ۴۵۵۵ مدل این موزه، به سایتی در جوار کوه نامسان انتقال یافت. در ۱۹۷۵، هنگامی که موزه ملی به کاخ گایونگ بوک منتقل شد، این مجموعه نیز به این مکان و در کنار ساختمان موزه هنر مدرن، منتقل شد. در ۱۹۹۳، این مجموعه در مکان فعلی اش افتتاح شد که در حقیقت، مکان سابق موزه ملی کره است. طراحی این ساختمان، بر اساس چند ساختمان تاریخی در کره جنوبی انجام شده است. (پاکباز، ۱۳۸۷)

۴-۲-۶-۱- مجموعه های موزه فولکلور:

این موزه سه بخش اصلی برای نمایش آثار دارد که بالغ بر ۹۸۰۰۰ اثر مصنوعی را در خود جای داده؛ بخش اول، شامل آثاری می شود که تاریخ مرد کره را بر اساس ابزارها و موادی که در زندگی روزمره به کار می بردند، از زمان پیش از تاریخ تا پایان چوسان در ۱۹۱۰ را دربرمی گیرد. بخش دوم، شامل آثاری است که شیوه زندگی مردم کره را در قامت روستاییان دوران های باستانی، به تصویر می کشد و بخش آخر، چرخه زندگی کره ای ها را که ریشه های عمیقی در آیین کنفوسیوس دارد و چگونگی تاثیر نوع تفکر و ایدئولوژی در شکل دادن به فرهنگ و آداب و رسوم را به تصویر می کشد. این موزه همین طور بخش هایی برای نمایش در فضای باز دارد که به نمایش برخی ابزارهای مربوط به عبادت و دعا کردن، آسیاب، پناهگاه های ذخیره سازی برنج و محل های ساختن گلدان های کیمچی اختصاص دارد. (the art newspaper/2014/10)

۴-۳- ویژگی های موزه فولکلور:

برخی از فولکلوریست های موزه تمام وقت در موزه های مردم نگاری کار می کنند، قوم شناسی، تاریخ فرهنگی یا هنرهای مردمی، اغلب به عنوان مربی، کیوریتور و مدیر. دیگران در محیط های دیگر مانند برنامه های عامیانه عمومی، بخش های

پانزدهمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

دانشگاهی، سازمان‌های مبتنی بر جامعه و مشاوره‌ها کار می‌کنند. چنین فولکلوریست‌هایی یا در توسعه برنامه‌های علمی و عمومی با موزه‌ها مشارکت می‌کنند یا تاریخ و تأثیر چنین کارهایی را مطالعه می‌کنند. مضامین اصلی در فرهنگ عامه موزه شامل سیاست‌ها و روش‌های مربوط به میراث فرهنگی ملموس و غیرمشهود، موزه‌ها، موزه‌ها و گردشگری فرهنگی و موزه‌ها به عنوان سایت‌های نوآوری نسبت به حفظ دیجیتال، ارائه و دسترسی به مجموعه‌های میراث فرهنگی. فعالیت‌های عامیانه موزه اغلب بر روی شیوه‌های متحرک سازی طبیعت شی **Object** محور موزه از طریق رویدادها و فعالیت‌هایی متمرکز شده است که باعث می‌شود افراد پشت مجموعه‌های میراث با مخاطبان موزه ارتباط برقرار کنند، از جمله فعالیت‌هایی مانند هنرمند مستقر در موزه برنامه‌ها، جشنواره‌های مردمی و بازارهای فروش هنر و صنایع دستی. بین فرهنگ عامیانه موزه و زمینه همسایگی مردم شناسی موزه تعامل و هم‌پوشانی قابل توجهی وجود دارد، به عنوان و همچنین رشته بین رشته‌ای مطالعات فرهنگ مواد. فولکلور موزه اغلب به عنوان زیرمجموعه‌ای از حوزه وسیع فولکلور عمومی شناخته می‌شود. در آمریکای شمالی، ارتباطات تاریخی که مردم شناسی و مطالعات عامیانه را به طور گسترده‌تر پیوند می‌دهد از اهمیت خاصی برای فولکلوریست‌های موزه برخوردار است زیرا بسیاری از رهبران اولیه جامعه فولکلور آمریکا نیز انسان‌شناسانی فعال در موزه‌ها بودند. (Wikipedia.org)

شکل ۱۷: نمای بیرونی موزه فولکور کره (منبع: سایت آزاد اینترنتی) شکل ۱۸: هنر بومی به نمایش گذاشته شده در فولکور (منبع: سایت آزاد اینترنتی)

جمع بندی و نتیجه گیری:

از ویژگی‌های هنرهای بومی می‌توان به نقش فرهنگی و هویت بخشی به یک ملت، عدم نیاز به سرمایه گذاری کلان در مقایسه با دیگر رشته‌های صنعتی و همچنین سهولت در ایجاد مراکز تولید اشاره نمود. در این پژوهش به پیشینه برخی موزه‌های هنر دوران معاصر و معرفی موزه‌های هنرهای بومی در جهان پرداخته شد. با توجه به تعداد اندک این گونه موزه‌ها در جهان، کمبود پرداختن به صورت تخصصی به هنرهای بومی و حفظ و نگهداری آن‌ها مشهود است. و تعداد آن‌ها در جهان نیز نسبت به اقوام و هنرهای بومی قابل توجه نیست. موزه‌های هنرهای بومی در ایران بصورت خاص وجود ندارد و برخی از هنرهای محلی و بومی در قالب موزه‌های عمومی و موزه‌های مردم شناسی، در معرض نمایش در آمده‌اند.

نمودار ۱: ویژگی‌های هنرهای بومی

پانزدهمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

منابع:

۱. صالحی، زهره، ستوده، حسام (۱۳۹۶)، طراحی موزه هنرهای بومی بندرعباس با رویکرد زمینه گرایی کالبدی. ص ۱-۲
۲. منتظریون، م، (۱۳۸۸)، مرکز احیای هنر بومی گرگان، پایان نامه کارشناسی ارشد، پردیس هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، ایران.
۳. انصاری، مریم (۱۳۹۴)، گنجینه تهران در برلین. ص ۱۳
۴. قاسم فر، مهرداد (۱۳۸۸)
۵. دانشور، رضا، (۱۳۸۸)، باغی میان دو خیابان، چهار هزار و یک روز از زندگی کامران دیبا. ص ۱۱۰-۱۲۴
۶. خانی زاده، شهریار، (۱۳۹۲)، طراحی موزه در ایران و جهان، هنر معاری قرن، ص ۱۰۴-۱۰۶-۱۰۹
۷. نوربرت، لینتن، (۱۳۸۶)، هنر مدرن، ترجمه علی رامین، نشر نی، چاپ سوم

۸. میراث فرهنگی و صنایع گردشگری استان لرستان

۹. پاکباز، رویین، (۱۳۸۷)، دائرةالمعارف هنر، تهران: فرهنگ معاصر.

10. Metmuseum.org_ Retrieved 2013-02-18

11. Scheiwiller, Staci Gem (2014). Performing the Iranian State: Visual Culture and Representations of Iranian Identity. Anthem press. page93-89

12. Irna.ir

13. Bayanbox.ir

14. Wikipedia.org

15. Destinationiran.com

16. Isna.ir

17. pinorest.com

18. Iranmarkaz.ir

19. The Art Newspaper, 2014. Retrieved on 13 July. page10-11